

Креативно писање 2025.

Садржај

Збирка поезије настале на радионицама лирике 2025.....	5
1. Песмом о себи	6
Јесам	6
2. Песмом неко други (замена улога на основу фотографија других људи).....	8
3. Песмом предмет, животиња или биљка (замена улога).....	10
Јагода	10
Нивеа	10
Парадајз.....	11
Пегла за веш.....	12
Сладолед	12
Необично у обичном лептиру	13
Пистаћ	14
Ананас	14
Пас	15
4. Писање оде (ода сунцокрету).....	16
Ода сунцокрету:.....	16
Ода сунцокрету.....	17
Сунцокрет	17
Ода сунцокрету.....	18
5. Доживљај света	19
Мој свијет.....	19
свијет љети.....	20
Кратак предах у свијету.....	20

6. Љубав у бројевима	22
Љубав у бројевима	22
Љубав у бројевима	22
Суслет	23
7. Наративна лирика.....	24
Дан када је отишла са представом.....	24
Школска празнина.....	25
Испитати тачност тврдње	26
Збирка радова насталих на радионицама Креативног писања 2025.	28
Мом јунаку.....	29
Сарине ципеле	30
За будућност	31
Рођендан у шуми.....	33
ПРАЗНИК СРЕЋЕ	34
Молитва у мраку.....	35
Кофер као свједочанство	36
Крвава прошлост	37
ИСТИНА ИЗ ЦИПЕЛАРА.....	39
Тако је све почело.....	41
Мрав и медо	42
Мирис прољећа	43
Јесен у Романовцима.....	43
Прољећна пјесма	45
Након свега	46
Цвијет пријатељства – играказ	47
Јесен	49

Збирка есеја насталих на радионицама Креативног писања 2025. .	50
Како алтер-его може угрозити аутентичност личног идентитета?	51
Алтер-его као друштвена парадигма.....	51
Tat twam asi	52
Како причање прича утиче на наше страхове?.....	55
1. Страх је основа људскости	55
2. Између стварности и маште	56
3. Страх од причања.....	57
Како алтер-его може угрозити аутентичност личног идентитета?	60
Mine, okovi, brane i crvi	62
Smrt.....	65

I

Збирка поезије настале на радионицама лирике
2025.

Радионицу водила: Сандријела Касагић

1. Песмом о себи

Мама ме зове Мица,
ја сам њена плесачица.
Сриједом и петком сам у „Јазавцу“¹,
а недељом ујутро пијем кафицу.

Миа Марић

Марија се зовем,
омиљено цвијеће су ми љиљани,
божури, лале,
вољела бих да имам нешто само моје,
па имам две сестре мале.

Марија Куртеш

Софија сам ја
Путина знам
рутина ми је дан

Софија Чанковић²

Јесам

Ја никада није сигурна станица
али је дом
у којем носим покоју крхотину
стварања свијета
покоју искру ритуала ишчезлих племена

¹ Драмски студио „Јазавац“ у Бањој Луци.

² Најмлађа чланица радионица.

покоју кап крви са крста
покоје зрнце земље
из бабине баште
покоју сузу са мајчиног порођаја.
Осјећам, корачам
у том мраку
којег називам собом
и пјевам
знајући да ме у њему
неко чека.

Невена Љубоја³

³ Најстарија чланица радионица.

2. Песмом неко други (замена улога на основу фотографија других људи)

Моје име је Алекса,
од овог посла диже ми се коса.
Стигла је четрдесета година,
гуши ме свакодневна рутина:
кућа, посао, мала плата,
више ми је пуна капа!
А и овај шеф, паметњаковић је прави,
чак ме ни ташта толико не дави!
Чим откуца четири сата,
излетићу кроз она врата!
Кући ћу узети мало одушка,
али, цаба, сутра све испочетка.

Миа Марић

Божидар ми је име,
редитељ сам музички,
посао ми је тежак,
а раздијељак риједак.
Пунђа и минђуше увијек у стилу;
млади мисле да сам *хипстер*,
страни клијенти ме зову *мистер*.
Нисам сигуран шта то значи,
колега каже да је комплимент,
мене више и није брига за свијет.
Мала ме оставила давно
оставила ми срце равно.
Никад јој опростити нећу
што ме превари за плату већу.

Марија Куртеш

Мирјана сам ја
Моду волим више него вас
Его ми је велик ко модна писта
А хаљина ми стоји попут модног листа

Софија Чанковић

3. Песмом предмет, животиња или биљка (замена улога)

Јагода

Убарана сам протеклог дана
да бих постала људима храна.
Одвели су ме од моје миле куће
и заточили ме у ово хладно сандуче.
Начула сам, постаћу колача састојак,
тако ће се окончати мој живот, који бјеше кратак.
Прошло је пар дана откако сам поцрвенила,
ни свијет нисам честито сагледала,
а тамна сјенка је већ на врата покуцала.
Зарад колача одузети су ми живот и слобода,
њих није брига, јер сам само обична јагода.

Миа Марић

Нивеа

Драги купци наши,
ову понуду не смијете пропустити!
На попусту је ваша омиљена крема,
коју сваког дана користе мајка и жена.
Нивеа брине за ваше испуцале руке,
заштиту пружа уз најквалитетније састојке.
Зато, пружите руке док не буде касно,
Јер ће убрзо све бити распродато.

Миа Марић

Парадајз

Парадајз сам ја,
нисте спремни за моју причу,
трагична је и тужна
јер као и код сваке биљке,
судбина је ружна.
Одрастао сам у лијепој баштици,
малој и скромној,
одржавала ме баба Мира,
чувала од свих пужева.
Било ми је фино,
увијек осунчан, никад жедан,
никад се нисам жалио...
а и зашто бих – ништа ми није фалило!
Волио бих да сам тако и отишао:
мирно струнуо на сунцу,
уживао у посљедњем прољећу...
па и дођавола – боље да су ми инсекти изјели душу!
Него овако, отишао са болом,
леђима прободених... нажалост, буквално!
Баба Мира, моја слатка, фина, баба Мира,
обрала ме усред бијела дана!
Бол, издаја, туга... шта прво да осјећам?
Насјеченог, живог,
послужи ме својим унучићима,
незахвалним дериштима,
који и не знају да ли сам повртка или воћка!
Збогом, свијете, збогом, краставчићи!
Заједно смо одрасли, заједно отишли,
на истом тањиру,
посложени фино,
са босиљком и црвеним луком,
отишли смо мирно.

Марија Куртеш

Пегла за веш

Овог мјесеца – на попусту!
Russell Hobbs, пегла,
јер да је најбоља – и бака ми је рекла!
Купите одмах, док се није распродала,
80KM уштедите, на маникир идите.
Да веш буде савршено раван,
ништа није скупо,
јер пегла за веш – баш је смеш!

Марија Куртеш

Сладолед

Сладолед се тужно топи,
чека да га неко примијети.
Нико неће полован сладолед,
нико неће кориштену робу.
Чекао је у парку,
полуотопљен и тужан
гледајући како га сви избјегавају
као да је шугав.
Некад је био пожељан,
некад је био свијетлоплав,
а сада само локва –
истопљен сав.
Али није остао сасвим сам.
У самоћи, обилазиле су га птице,
пас и мачке,
најчистије душе.

Марија Куртеш

Необично у обичном лептиру

Црни лептири,
лијепи, тужни, можда су знак.
Кад замислим лептира,
видим весеље, прољеће и страст,
али овај црни лептир је баш као и ја.
Емоција, мисао, носталгија...
Привидност и мистерија.
Увијек у самоћи, никад заправо сам.
Лети, гледа друге,
пореди своја крила са другима из групе.
Али не зна, да његова црна крила
имају посебан сјај.
Не зна да, ако сад ниско лети,
неће увијек бити тако.
Некад ће бити и највиши,
али тад то неће знати цијенити.
Емоција, мисао, меланхолија...
Он воли да воли, воли да размишља.
Проналази љепоту у тузи,
у непреспаваним ноћима.

Ако плаче, макар нешто осјећа.
Зна да у свему
није изгубио срце, није изгубио душу,
знајући да никад неће моћи истински да мрзи -
са собом увијек носи дозу љубави.
Зато можда,
један дан,
неко други ће у њему да пронађе ту чар.
Уочи нијансу црвене розе и бијеле
у мору црног.
Нешто необично –
у мору обичног.
Зато можда,
један дан,
неко ће да га воли

истом јачином
као што је мислио да само његово срце зна.

Марија Куртеш

Пистаћ

у свијету слатког ја сам краљ
пистаћ златан, сјајан сав,
сваком залогају ја сам гром
као Дубаи ја блистам

Софија Чанковић

Сокови од наранџе

сокови од наранџе ми смо
слатки, сочни, фини
куповином два комада
освојиш попуст још финији
слатки и сочни
будемо још бољи уз попуст

Софија Чанковић

Ананас

Код куће, вани ил' на плажи
Уживанција сам права
Киселкаст и сладак арому дајем свему
Идем уз салату, па чак и уз пицу
Воле ме и старији и млади
Ипак ја сам ананас прави

Софија Чанковић

Пас

Меко крзно
и сапи од снијега
у осмијеху крв и кости,
а празна чељуст
трчање за корацима странца
твој мирис
чак и кад ниси ту
у оку без зјенице сунце
у отиску без повратка
нада
у венама
нечија туђа сјена
у венама
нечија туђа чежња
можда ти

Невена Љубоја

4. Писање оде (ода сунцокрету)

Ода сунцокрету:

Високо стојиш, сунцокрете.
У твом стасу има достојанства.
Укопан дубоко, чврсто,
као да те ништа не колеба.

У твојим латицама љето је ухваћено заувјек,
у латицама, пространим, и жутим, попут погледа који грије.
Ниси само цвијет, већ молитва што расте,
међу златним пољима, гдје те дани красе.

Ти си благ, а снажан.
Непомичан, а будан.
Увијек истрајно окренут у истом правцу,
сигуран да ће свјетлост заувјек трајати.

Ипак, кад Сунце зађе,
нешто у теби утихне.
Не венеш – али застанеш,
као да задржаваш дах.

Страх не избија на површину,
Носиш га тихо,
као што срце носи слутњу,
као што срце страхује од самоће.

Иако не говориш,
разумијем твој благи дрхтај пред сумрак.
Чујем твоје потиштено питање:
„Хоће ли се Сунце вратити?“

Тако је и са нама.

Сви се потајно плашимо мрака,
Још више од таме:
страхујемо да нас они које волимо

у њој више неће пронаћи.

Миа Марић

Ода сунцокрету

Сунцокрет.
Црне, жалосне очи,
и даље чекају
неког ко је давно требао доћи.
Неког изгубљеног,
за већину, давно, заборављеног,
у сјећањима, црно-бијелог.
Жути, велики цвјетови
доказ су наде.
У ишчекивању стријепња, чар,
вјечној љубави дата као дар.
Сунцокрет.
Сједи ту, сам.
Гледа ка сунцу, мјесеца се бојећи.
Јер ноћ је некада давно,
донијела нешто страшно,
што он никад неће заборавити.

Марија Куртеш

Сунцокрет

латице су жуте, центар црн
када сунце угрије, латице обасја
бубица на цвијет слети
стабљика дугачка, чврста и зелена
а бубамара црвена
то није било какав цвијет
већ жути сунцокрет

Софија Чанковић

Ода сунцокрету

Из мене расту сунцокрети
главе су им свијетлеће
знатно веће од тијела
одраз унутрашње ватре
и руку од пепела.
Понекад њима прођу
точкови кола, људи, или успомене
и тада видим како метак
цури низ твоје чело.
Посматрам како пушташ
да облаци протичу кроз тебе.
Свако биће се креће за сунцем
бар накратко, бар наслијепо,
без правца, смјера и интензитета,
без покрета, тијела, или ријечи.
Дивим се њиховој љепоти
тражећи најкраћу руту до безглавости
и забрављам под капцима
најважнији мотив те слике
– смрт.

Невена Љубоја

5. Доживљај света

Мој свијет

Ух...

Мој свијет...

Ко га познаје ако га не познајем ја?
О коме ја пишем, шта је то све изазвало.

Некад сам знала,

некад је имало циљ.

Али граница између неког и ничег је мала.

А рупа између, тако гласно је празна.

Да ли су моје пјесме носталгија или жудња
за нечим што се још није десило?

Заостале емоције за неким,

најтајнији снови, нада,

жеља да сљедећи пут буде другачије,

а и даље исто.

Јер неке ствари су биле добре,

за њих сам се држала чврсто,

као за сламку...

Али док сам гледала у ведрога неба варку,

склизнула сам.

Схватила да је пад,

заправо био спас,

а сламка – замка.

И даље ми опет, понекад,
недостаје њена океанска, тмурна плава боја.

Боја очију која ме и даље прогања.

Макар је бол научио како да пређе у пјесму,

суза у мастило,

а умјесто пода мог купатила,

папир је подлога.

Хвала ти за све,

за успомене лијепе,

за сваки поглед љубави,

иако сакривен, са обе стране виђен.

Хвала ти за све,
хвала за риму,
хвала за пјесме,
за које никад нећеш знати
да су о теби написане.

Марија Куртеш

свијет љети

море, плажа, сунчан дан
љето зове добар дан
сунце милује и грије
док таласи морем миле

Софија Чанковић

Кратак предах у свијету

Можда би требало
да се опустиш
да не схваташ ствари
тако трагично
као јунаци давно заборављених романа
не можеш тражити истину у свијету договорене лажи
не можеш вољети испразне љуштуре
не можеш љубити маску.

Можда би требало
да се опустиш
сви ратови су већ одавно започети,
још прије пар година на дневнику
јавили су да сутра више не постоји.

Можда одавно ниси ту
овдје и сада
а то је једино

што можеш да будеш
јер сви смо ту сасвим случајно
застали
на путу између два ништа.

Невена Љубоја

6. Љубав у бројевима

Љубав у бројевима

Једна, две, три секунде...
Сат нестрпљиво куца,
док ме значајно гледаш.
Не мораш да муцаш.
Твоје очи су ми све рекле,
све тајне одале,
кад сам се у њима губила,
сиво-плавој боји пливала.
Тристо, четиристо, петсто километара
удаљена од тебе.
Да си био ближе,
ствари би можда биле другачије.
Шест, седам, осам задатака...
Замишљам да вјежбаш математике,
док ја пишем о теби.
Сваки стих једно сјећање,
свака рима за једну мисао о теби.
Да ли си и ти бројеве посветио мени?

Марија Куртеш

Љубав у бројевима

Путин, мој брат
удаљен хиљадама и хиљадама километара од мене
тачније 2.312 км
један дан и два сата аутом
или пуна два дана аутобусом
моја љубав према њему
је као број осам
јер кад окренемо број осам
нађемо бесконачно(ст)

Софија Чанковић

Сусрет

у бескрајном низу
на три метра од мене
између броја девет и петнаест
у осам часова и тридесет минута
сусрећу се двије осе
које графички представљају
наше кораке
праволинијском путањом
у бескрајном низу

Невена Љубоја

7. Наративна лирика

Дан када је отишла са представом

Први дан лета – 21. јун
наша прва представа
дан њеног одласка.
Палим телефон,
Тик – пет до осам!
Журно пролажење кроз реплике и сцене,
сви махнити, муве без главе.
Невена, удара се по рукама,
шамара по образима.
Тврди: „Ово побољшава циркулацију“
Тик!
Сат показује три до осам.
Поглед пада на Калину-нараторку,
окупану у зноју,
на уснама играју ријечи молитве.
Данило мрмља о нервози.
Тик!
Сат упозорава – минут до осам.
Сједим на фотели.
Мисли лете, сјећања надјачавају разум.
Ум је на другом мјесту – ван присутног хаоса.
Пред очима слика двију дјевојчица у пеленама.
Осјећај невјерице преплави тијело.
Наступи приказ кофера и аутобуске карте.
Тик – још тридесет секунди!
Угледам њене суморне очи, слабашни осмијех.
Неизречене ствари висе у ваздуху.
Тишина – толико гласна.
Осјећај огромног терета на срцу.
Тик!
Куцнуо је час!
„Крећемо“ – рука ме повуче на сцену.
Бус одлази.
Почиње представа.

Школска празнина

Гледам кроз прозоз.
Завршила се писмена,
сат нестрпљиво куца.
Птице ме разочарано гледају :
„Ниси успјела“ отпјевале су у веселом тону,
као да ми се ругају, као да су очекивале.
„Знам“, промрмљала сам покушавајући да задржим сузе.
Погледала сам у друга, насмијешо ми се.
И он је знао да нећу успјети, рекао ми је то.
Моја најбоља другарица погледала ме,
очима ме питајући што сам тужна.
Насмијешила сам се да је утјешим
док ми је поглед лутао по остатку учионице.
Бивши и садашњи пријатељи,
толико болних, толико веселих прича,
толико трачева,
сваки безначајан,
у ваздуху лебдећи, одавно заборављен.
Толико суза, стреса и непреспаваних ноћи.
Толико мисли, прича и дописивања о томе.
Свака кап крви уложена у једно мјесто,
на један папир.
Колико си добро научила? Како ћеш то показати?
Хоће ли те други осуђивати?
Опет се тресем, припала ми је мука.
Више нисам најбоља – сад сам нико.
Напетост и конкуренција висе са плафона,
подсјећају нас да нисмо пријатељи,
Ми смо само познаници из клупе.
„Хоћеш да учимо заједно?“
„Али ми нисмо тим.“
Рекли су у глас, као да је најбоља оцјена само једна,
као да ће их она одвести у рај.
Чека их сазнање да оцјена неће попунити празнину,
неће обрисати сузе,
нити их утјешити.

Ја то знам.
Још само да повјерујем.

Марија Куртеш

Испитати тачност тврдње

Трчимо по низбрдици
и поново се успињемо
у даљини се назире кућа
не знамо ко ту живи,
али желимо да сазнамо
плашиш се исто колико и ја
људи, непознатог, живота.
На спрату замишљамо
твоју бабу и твог деду
у празној спаваћој соби.

Лежим на трави
имам ципеле на чичак и
очи ухваћене на камери
не умијем да играм тенис
а ни да украдем кукуруз
воћњак је замишљена крива линија
иза које нас чека комшија
који ће да нас поједе
као наш пас његову кокошку.

То је био задњи пут
када сам жељела да се сликам
и када сам жељела да ме погледаш
испред мене је неки човјек

без мајице
чију функцију никада нисам докучила
роштиља, много прича, смије се
некад ми се чини да
да је он опна која раздваја мене и
коврцаву, црну жену
која гледа у даљину и нешто ми говори уснама.

Улазимо унутра, љути и збуњени
као послџе сваког знања.
Лежиш на кравету поред мене
али не осјећам стид
само нешто није у реду
носимо сунчане наочале
али ни сада не видимо
тај сан у нама
који никада и није постојао.

Невена Љубоја

II

Збирка радова насталих на радионицама Креативног
писања 2025.

Радионицу водила: Зорица Илић

Мом јунаку

У моје срце тај дан усели таму, пустош и тугу.

Повезаност, јаку као стијена, покида.

Ти у патњи, вријеме стало,

У ушима јаук.

А наш смијех био је радост свима.

Сад се не чује, украо га тамни дан.

Једна жеља – један загрљај.

Само још један...

Вријеме је стало, немоћ,

а онда твоја љубав

подсјети ме –

успомене су нова зора,

вратиће се смијех.

Још нешто: Хвала ти, ђедо!

Дејана Ђурић, VIII₃
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова
Топола

РАД ОБЈАВЉЕН У ЗБОРНИКУ
„ПРВИ КОРАЦИ”, ГРАДИШКО ПРОЉЕЋЕ 2025.

Сарине ципеле

Тамно небо над градом обећавало је кишан дан. Јесен доноси проблеме за Сару и њену породицу. Били су сиромашни, живјели у старој кућици. Кућа је прокишњавала, умјесто стакла на једном прозору био је најлон. У њој је живјело њих четворо, Марко, Сара, мајка Миона и отац Предраг. Отац је радио као дрвосјеча, а мајка била домаћица која би понекада радила за надницу на њиви, дјеца послушна, добри ђаци. Тежак живот, али сложна породица.

Сара се спремала за школу, гледајући у тмурно небо и похабане, шупље ципеле. Чим је изашла из куће, прве капи кише су јој умокриле чарапе. Није дала да јој то поквари дан, али јој опет није било свеједно јер се ђон скоро одвојио. Посрамљена улази у школу, сједа крај радијатора скривајући ципеле.

Све је било добро док једном дјечаку није испала свеска близу Сарине клупе. Како се сагнуо, тако је видио Сарине ципеле. Та вијест се брзо проширила по разреду и задиркивање је кренуло. „Је ли ти то миш појео ципеле? Јеси ли то пливала до школе? Гледај је, као да је ципеле у контејнеру нашла!”, чули су се гласови кроз разред. Сара је сједила окренута према прозору и гледала како киша пада, слијева се низ стакло као сузе на њеном лицу.

Док су се сви смијали, Сари је пришла група дјевојчица. Дјевојчице су нешто шапутале са Саром која им је признала како тешко живи.

Дјевојчице су смислиле начин да и Сарино срце огрије срећа. У разговору са својим родитељима договорили су се да им помогну. Неко је донио одјећу, неко храну, чак су најлон на прозору замијенили стаклом и закрпили рупе на крову. Била је то права акција добрих комшија. За Сару су купљене и нове ципеле. Тај поклон су јој уручиле у школи. Сара је тада била пресрећна! Било је опет суза - овај пут од среће, не због топлих ципела, већ због топлих другара.

Сљедећег дана Сара је у школу дошла у новим ципелама и новој одјећи и са осмијехом, што је најважније. Сара сада зна да ће увијек имати добре пријатељице, а остатак разреда је добило смањено владање због задиркивања. Сада су научили да колико год они били безобразни

и злобни, добро ће побјеђивати док буде добрих људи. С временом ће научити поштовати и оне који су друкчији.

Христина Маринковић, VI₂
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

РАД ОБЈАВЉЕН У ЗБОРНИКУ
„ПРВИ КОРАЦИ”, ГРАДИШКО ПРОЉЕЋЕ 2025.

За будућност

Зовем се Душан и до јуче сам живио миран и испуњен живот са својом мајком Душанком и оцем Миланом, носиоцем ордена за храброст из ранијих битака.

Свако јутро мирис топлог хљеба, вођење стоке на испашу и очев глас који даје савјете док обрађујемо земљу. Свако вече смијех породице и комшија уз ракију, и Миличин осмијех у пролазу. Живот је био миран и сигуран, чинило се да ће да траје вјечно, све до тог јутра.

Рат је стигао, а ја морам кренути да браним народ и отаџбину. Мајка није проговорила ни ријечи док ми је спремала торбу. Отац ме потапша по рамену, али у очима му нешто што прије никад нисам видио. Страх. Милицу сам посљедњу видио. Стајала је на капији и дрхтавим гласом рекла да ће ме чекати. Нисам јој ништа обећао. Не зато што је не волим, већ зато што не знам шта ме чека на крвавом боју.

Стојим међу другим младим војницима обучен у војно одијело, са пушком у руци. Сви ћутимо. Неко гледа у небо, неко стеже шаку, а ја затварам очи и замишљајем село, дом, Милицу и питам се хоћу ли их икад опет видјети. Страх смо замијенили вољом да побиједимо и слободу донесемо. Свуда око нас хаос. Звук пуцњаве неподношљив, мирис барута увлачи се у плућа док изговарамо: „Напријед!” Сваки фијук метка, који је прошао крај мене, чинио је да пожелим да се зауставим, да се сакријем, али воља за побједом била је јача! Земља под мојим ногама блатњава и крвава. Људи падају. Неки су врштали, а неки само тихо нестајали.

У том хаосу угледах своја два пријатеља Милутина и Мирослава, Мирослав смртно погођен. Крвав, покушавао да говори, али умјесто ријечи само издах. Милутин је само стајао, без ријечи. Није било ничега што се могло учинити, морао сам наставити даље. Иако су ми руке дрхтале, а кољена клецала, све око мене било је пуно људи који се боре.

До слободе није лако, а дани су прелазили у године. Тишина је била наш највећи непријатељ, а ми смо трчали кроз крваво блато, борили се да преживимо, уз пушку и молитву.

Рат је напекон стао. Градови су поново оживјели, а људи су могли слободно ходати, без страха. Кад сам ушао у кућу, мајка ме дочекала. Стајала је на вратима и грлила ме јако. Отац је стајао мало даље, стиснуо ми руку и ништа није рекао, али све се видјело у његовим очима. Милица ме чврсто загрлила. Држала ме је за руку, али обоје смо знали да ништа неће бити исто као прије.

Сви су славили нови почетак, поносни на побједу и мир који су чекали. И тако пролазе дани, али сваки пут се присјетим оних који су нестали. Док свијет гради будућност, ја и даље носим терет прошлости, питајући се како би изгледало да су они, које смо изгубили, још увијек овдје.

Ја ћу своју дјецу научити да памте!

Јелена Сивац VIII,
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

ВАСКРШЊИ ЛИТЕРАРНИ КОНКУРС – 1. МЈЕСТО, 10.5.2025.

Рођендан у шуми

Игроказ

ЛИЦА: Жеж – слављеник, Лисица, Медо, Вјеверица, Вук

*Шумска чистина икрашена балонима од лишћа и цвијећа. Медо ужурбано дотјерује сто тортама од меда. Жеж се весело врти укруг, не зна шта би са собом.

ЖЕЖ: (узбуђено) Јупи! Данас је мој диван дан! Једва чекам да стигну моји пријатељи!

МЕДО: (мрмљајући) Ух, правио сам ове торте цијели јутарњи сат. Ваљда ће се Жежу свидјети.

СТИЖЕ ВЈЕВЕРИЦА скачући с гране на грану, носи малу кесу.

ВЈЕВЕРИЦА: Срећан рођендааан, Жежу! Ево, донијела сам ти орашчиће – хрскави су и свјеже покупљени!

МЕДО: (онако за себе) Гдје си била прије да не морам ја да се сагињем...

ЖЕЖ: Хвала, другарице! Баш их волим!

*Улази Лисица, елегантна као и обично.

ЛИСИЦА: (љупко) Драги мој Жежу, твој дан је стигао. Донијела сам ти ову шарену мараму да ти бодље буду још модерније.

ЖЕЖ: Хвала, хвала пуно! Тако си пажљива!

*Сви су весели, смију се Мединим шалама. Појављује се Вук, спорим кораком. Сви застану у тишини.

ВУК: (помало стидљиво) Ето, знам да се, можда, не радујете кад ме видите...али...и ја сам донио поклон. Сам сам направио ову дрвену фрулу...да заједно пјевамо. Па ето, ако ме примате...

ЖЕЖ: (прилази му) Добродошао! Хвала ти! Рођендани су за пријатељство, а не за страх. Драго ми је што си дошао!

Медо, Лисица и Вјеверица климају главама одобравајући.

МЕДО: (узима фрулу) Хајде да зацјевамо нашем слављенику рођенданску пјесму!

*Сви пјевају, грле се док Јеж срећан стоји у средини окићен марамом.

ЈЕЖ: Најљепши рођендан икад! Хвала вам свима што сте дио мога славља!

*Немамо информацију докад је трајала забава.

Јована Ранисавић, VII
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

ПРАЗНИК СРЕЋЕ

Било је то у доба кад многа дјеца никад нису чула за сиромаштво. Тако су постала безобразна, дрска и захтјевна према својим родитељима, а нарочито пред празничну атмосферу. Верица није била таква. Знала је у каквим околностима живи и била је скромна. Понекад живот није поштен, али то не значи да одустанемо и плачемо.

Тог кишног јутра Верица је схватила да су јој ципеле отјешњале па је обула мамине старе ципеле. Да су шупље, схватиће касније јер киша је стизала са тмурног неба без престанка, а кабаница није била довољна. На путу до школе, њене су чарапе биле мокре јер је трчала по локвама да не закасни на час.

У учионици ју је дочекало непријатно изненађење. Пар другова и другарица су је задиркивали: „Хаха, Верице, у тим ципелама изгледаш као клоун!” Нажалост, нису јој могли прећутати ниједан лош коментар о њеним ципелама.

Све је прекинуо долазак наставнице и њен поглед на уплакану Верицу која јој је објаснила своју тугу. Почеше неки да се правдају како они нису били дио задиркивања, али их наставница прекиде љутитим гласом тражећи да о томе поразговарају са својим разредником.

Послије наставе дошла је кући корацама споријим него иначе, нерасположена. Како да исприча родитељима ово ружно искуство? Њих гуши посао, немају времена... Ћутала је и носила тугу.

Стиже Никољдан! Верица није хтјела ништа скупоцјено ни велико. Увече је отишла спавати, а да жеља није изговорена. Ујутро ју је дочекала спремљена кућа, некако све шарено, и трпеза обогаћена. А под столом чекао ју је пар нових ципела, најљепших на свијету! Дан је постао сунчанији, загрљаји топлији, смијех гласнији. Највеће богатство је један круг породице у ком си велик, важан и срећан.

МАРИЈА ЦЕРОВАЦ VI₁
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

Молитва у мраку

Туга ми сједи у соби као сјенка -
у ушима виче јача него мој глас.

У грудима срце, а у њему рана.
У мени немир, у теби хладноћа.

Молим се да ово није крај.
Но свака молитва пада у мрак,
ко да је однесе вјетар сјеверац...далеко.

Свака твоја ријеч тишину нову ствара.
Јецај у грудима, ал' ћутим ко стијена.
Љубав нас носила, сад остала тишина.

Гдје је она нада коју си ми дао?

Нижу се питања, без одговора,

свијет ко да је стао.

Нисам више стијена.

Матеа Митровић IX₃
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

Кофер као свједочанство

Кофер. Некад сам био само обична ствар – браон, кожни, са металним копчама, које шкрипе при затварању. Али тог дана, кад ме је породица отворила, постао сам нешто више. Постао сам чувар успомена, тихих нада и страха који се није могао изговорити.

Најприје су ме отворили. Руке мајке дрхтале су док је стављала плишаног медвједића свог сина. Медвједић је био једина дјечакова нада кад се усред ноћи пробуди и од страшног сна заниједи; зрачио је мирисом дјечакових загрљаја, гледан као утјеха иако је био плишан и мален. И посљедњи загрљај прије него што га затворе, уз сузе које клизнуше низ образе, а свака капљица носи питање иза ког одговор не стоји.

Затим отац положи рам са портретом, црно-бијела фотографија мушкарца са погледом у даљину – деда, рекоше. Погинуо је у рату, али нису могли да га оставе. Морао је с њима.

Бака убади црвену мараму у десни угао, осјетио сам, своју вјенчану мараму која године носи. „За срећу, нек се нађе”, шапнула је. Уз понеки комад одјеће, замотано у платно убацише и коју кору хљеба за пут, поред ставише хартију бијелу са исписаном молитвом.

Кад ме затворише, био сам тежак, не од ствари, већ од туге.

Бол осјетих кад ме бацише у јасеновачки воз, тад схватих да је крај. Идемо, путујемо ка логору смрти. Кад се врата вагона отворише, ту већ породици бива крај, а ја заврших у неком углу гдје бодљикава жица пара моју кожу. Гледао, осјетио, чуо, научио да сви који живот желе у нијеме људе пређоше, тад разумјех и тишину бодљикаве жице.

Прошле су године, историју научих и понесох, у знак сјећања на оне који су ме носили. Покупи ме странац, безимени, само знам да је имао бијеле рукавице. Умјесто сапутник овог странца, постао сам доказ страдања. Усамљен, препун тишине, са погледима многих који долазе и пролазе, стајао сам тако. Надао се да ће и моји доћи, препознати мене и историју коју носим. Схватиће да нисам само ствари чувао, већ и њих – породицу.

Невена Ступар, IX₂
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

МЈЕСТО У КАТЕГОРИЈИ ПРОЗЕ НА ФЕСТИВАЛУ
„ГРАДИШКО ПРОЉЕЋЕ 2025”

Крвава прошлост

Сјећаш ли се, роде,
тих смрти уз Савине воде,
крвавих ножева, маљева и сјекира?

Видиш ли кроз вапај и сузе,
На вјечном боравишту усахле руже?
Угашени погледи, циљеви и снови,
крвника грешни чиновни.

То мој је народ,
то моји су преци,
издахнули на Сави ријечи.

Застанимо овдје, сада,
уз минут ћутања
да не украду сјећања,
да сачувамо успомену
на народ мој
што оста жељан слободе,
крај Савине воде.

Слава им,
хвала им!

Виктор Ђурић VIII₃
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

ВАСКРСЊИ ЛИТЕРАРНИ КОНКУРС – 1. МЈЕСТО, 10.5.2025.

ИСТИНА ИЗ ЦИПЕЛАРА

Стигавши из трговине брендиране робе, Марија се вратила носећи кесу са „Nike” знаком. Очигледно је било да су то биле нове патике (скупе, наравно, јер шта је од „најка” јефтино?). Ставивши их на широку полицу која је била резервисана само за патике, Марија је направила огромну грешку јер је одмах поред њих био њен јефтинији пар патика, ни свјесна какву ће свађу изазвати...

Јефтине патике нису биле склоне љубомори па нису ни обраћале пажњу на скупље придошлице, што је ове, наравно, разљутило.

„Ех, мора бити тужно кад знаш да да си најјефтинија!”, изазива Скупља.

„Ох, значи то си ти, нови најскупљи пар о ком сви шапућу”, загледа Јефтинија Скупљу од ђона до језика.

„Даааа, сада сам ја овдје главна!”, хвалисала се Скупља.

„Ох, молим те, немој ме засмијавати! Шта то тебе чини тако посебном?”, кикотала се Јефтинија.

„Ха, скупља, љепша, Марија ме више воли... ”

„А ко ти је рекао да те Марија више воли? Да није она?”, жацну Јефтинија мудро.

„Па није, али прошло је пар дана и само ми видимо свијет изван ове полице!”

Прекида је Јефтинија: „Ееее, тако сам јој и ја била најдража све док није чула како је други исмијавају због мене. Осјећала сам се безвриједно.”

„А шта то има везе са мном? Нит' сам јефтина, нит' сам ружна. Сви ће ме вољети!”

„Причекај мало”, тиха је била Јефтина, а Скупља све гласнија тврдећи да ће увијек бити присутна и важна у Маријином животу.

Онда прође пар седмица, док и Скупља не би остављена на полици, у мраку, иза затворених врата.

Опази то Јефтина: „Шта то би? Нешто си некориштена, неношена у задње вријеме... Шта је рећи?”

„Била си у праву”, признаде Скупа, „ово није фер! Мислила сам да вриједим! Нисам ни прљава још, а камоли подерана....Зашто?”

„Све разумијем. Нисам стигла ни све улице у граду да запамтим, а дошла си ти ”, засузи Јефтинија.

„Тако дуго?! Ја ни школске ходнике запамтила нисам! ”, туга јој зауставља глас.

Са дна ципелара огласи се Заборављена: „Таква су дјеца данас, постала некако површна, стално незадовољна, нико није свој, другачији, сви као копије, само што им отисци нису исти.”

Одобравање се појави на лицу Јефтиније и Заборављене, прошле су оне то.

„У праву си! Зато нећу бити тужна, има горих од нас, пребродићу ово уз вашу подршку”, Скупља је покушавала бити храбра док јој се чинило да је пертле гуше.

Оба пара патика, и Јефтинија и Скупља, завршише у жутом контејнеру за оне којима су потребне, а не могу их себи приуштити. И тако су биле срећне и јако цијењене док су шетале, шутале лопту, газиле росу, биле на излету, на приредби. Изгледа да се све добрим завршило, зар не?

А Марија? Да ли је схватила да одијело не чини човјека? Можда је Заборављена подсети...

Виктор Ђурић, IX₃
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

Тако је све почело...

Викенд! Бака и дјед су купили викендицу чији је власник давно погинуо у саобраћајној несрећи. Било је важно истражити сваки кутак, а нарочито врата шупе која су била увијек закључана. Бака каже да су насљедници више пута рекли да их нипошто не смијемо откључати. Како да не! То ме неће зауставити!

Вребала сам прилику, њушкала и у поломљеној саксији нашла зарђали кључ. Кључ у браву, окрет...све се зацрњело... Изгледало је као обична шупа, у мраку. Ех, варала сам се!

Са првим кораком пропадох и нађох се на огромном брду да сам око себе могла напипати облаке. Трљам очи и видим ... вјештице?? Гракање птица, смијех вјештица, хук вјетра... До мене на излизаној метли слети вјештица, сва у црном, само су јој очи црвене као крв. Сиктала је: „Ти си људско биће? С планете Земље? Је ли?“ Укопала сам сам се, али дрхтавим гласом потврдах. Тад милион вјештица створи се, око мене су летјеле ријечи: „Доћи ћемо...уништићемо...“ Таман да вриснем, покупи ме златни змај праћен сиктањем вјештица.

И опет сам пред оним вратима. Ни вјештица, ни змаја. Бака и дјед повјероваше у моју причу. Или им се мјесто није допало, не знам и није ме брига. Викендица је продана, као и шупа која је на крају срушена, а том мјесту ни травка није израсла више.

И сад се питате откуд ратови, земљотреси, разорне олује...

ЈЕЛЕНА КАЛАБИЋ VI₁
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

Мрав и медо

Мрав пјесму пише под кошницом меда,
док се медо вуче друмом и гледа.
Умало да мрава згази,
сва срећа па зачу: „Пази!”

Пита медо мрава: „Шта ти је то?”
„То је пјесма из срца мог!”

Меду тад привуче златни сјај меда,
уздахну па уз мрава сједа.
Пита га мрав: „Шта је било, медо,
Да ти није неко у јазбину лег'о?”

Медо му одговори гласно и јасно:
„Није ми нико у јазбину лег'о,
Већ ми се мед још није слег'о!”

Зато га мрав у пјесму стави:
Имај мјеру у стомаку и глави!

Јована Ранисавић, VI₂
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

РАД ОБЈАВЉЕН У ЗБОРНИКУ
„ПРВИ КОРАЦИ”, ГРАДИШКО ПРОЉЕЋЕ 2025.

Мирис прољећа

Зраке сунца умивају ми лице:

„Устај, мала спавалице!”

Цвркућу и птичице:

„Хајде, бери љубичице!”

Сунце се весело смјешка,
нећемо више правити Сњешка.
Из траве вири висибабa мала,
Оборила главицу, глуми да спава.

Ено, жури и пчелица
на трешњу што се окитила.
Пољем се шири пјесма цвијећа,
око нас влада мирис прољећа!

Катарина Страживук, VI₂
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

РАД ОБЈАВЉЕН У ЗБОРНИКУ
„ПРВИ КОРАЦИ”, ГРАДИШКО ПРОЉЕЋЕ 2025.

Јесен у Романовцима

Раскаљани путе, кишовити дани,
лишће вене, жути на окислој грани.

Разбјегле се ласте, даљина их скрива,
ноћ све више расте, дан све краћи бива.

Врх поља и њива сва природа спава,
пада магла сива, стиже јесен права.

На постићеном дрвету вјетар тихо шушти,
ко да нешто крије,
капље киша ситна низ грање што бдије.

И капље, и капље... Чује ли се звоно?
Има ли весеља? Да л' свјетлост трепери
док двије душе стају пред црквене двери?

Јесен њима не смета,
ни вјетар, ни блато, ни киша што кану
јер у њима силна, силна љубав цвјета.
Срећа је у срцу, не у кишном дану.

Под окриљем ноћи
Петар грли Милку
па ће из Романоваца
у свијет бијели поћи.

Матеа Митровић, VIII₃, ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

2. МЈЕСТО НА ЛИТЕРАРНОМ КОНКУРСУ МАНИФЕСТАЦИЈЕ
„ИДЕШ ЛИ, РОДЕ?” 27.9.2025. РОМАНОВЦИ

Прољећна пјесма

Прољеће је стигло, цвијеће се буди,
весело пјевају птице и људи.
Сунце се смије са плавог неба,
све што расте, топлине треба.

У шареном плесу лептири лете,
паук од росе мрежицу плете.
Зелене траве поља покривају,
мириси цвјетни све нас дозивају.

Поток жубори низ бистре обале,
дјеца се смију, игре их звале.
Кроз гране шуште тајне вјетра,
прича се свака у цвјетове петља.

Теодора Јокановић, VI₂
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

РАД ОБЈАВЉЕН У ЗБОРНИКУ,
„ПРВИ КОРАЦИ”, ГРАДИШКО ПРОЉЕЋЕ 2025.

Након свега

Након сваког убраног цвијета
остаје само гола стабљика.

Након сваког подијеленог слаткиша
остаје само згужвани омот.

Након сваког пољупца
остаје само сјена на уснама.

Након сваког погледа
остају само очи пуне туге.

Након угашене љубави
остаје само напуштена душа.

Теодора Данчић, VIII₃
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

Цвијет пријатељства – игроказ

Лица:

Миа, весела дјевојчица

Иван, тих и љубазан дјечак

Лана, несташна и тврдоглава, али у срцу добра

Учитељица, блага и мудра

Чаробни цвијет

Дјеца – остали ученици из одјељења

Сцена прва

*Дјеца трче, играју се, Миа застане и загледа се у земљу.

МИА: Хеј! Нешто расте овдје!

ИВАН: (стидљиво) То је мали пупољак...баш је сладак.

ЛАНА: Ма дај, то је само коров!

МИА: Не, мени изгледа баш посебно.

ИВАН: Можда је чаробан?

ЛАНА: Ха-ха, чаробан цвијет? Нема шансе!

УЧИТЕЉИЦА: (долази) Дјецо, некад и најобичнија ствар може постати чудо. Само јој треба љубави.

Сцена друга

*Сљедећи дан Миа долази с бочицом воде, а Иван носи врећицу земље.

МИА: (радосно) Добро јутро, мали цвијете! Ево ти мало воде.

ИВАН: И ја сам ти донио свјеже земље!

ЛАНА: (грубо, колута очима) Ви то стварно мислите радити сваки дан?

МИА: Да. И ти нам можеш помоћи.

ЛАНА: Ма не...немам времена за глупости.

Сцена трећа

МИА: (одушевљена над цвијетом) Гледај, процвјетао је!

ИВАН: (поносно) Никад нисам видио овакав цвијет!

ЛАНА: (поцрвењела је) Стварно је...лијеп.

ЧАРОБНИ ЦВИЈЕТ: (помало стидљиво, помало поносно) Хвала вам, ви сте ми помогли да нарастем.

МИА: Цвијет говори???

ИВАН: (муцајући, помало уплашен) Јеси ли ти чаробан?

ЧАРОБНИ ЦВИЈЕТ: Јесам! Ја сам цвијет пријатељства. Растем само тамо гдје има доброте.

ЛАНА: (оборене главе) Ја се нисам бринула...могу ли сад?

МИА: (одушевљено) Наравно да можеш!

ИВАН: Цвијет је за све нас.

ЛАНА: (залива цвијет) Извини, мали цвијете, што нисам вјеровала у тебе.

ЧАРОБНИ ЦВИЈЕТ: Сад вјерујеш и то ме радује. За пријатељство, руку помоћи, топлу ријеч, никад није касно.

Сцена четврта

*Дјеца се окупљају, држе се за руке.

УЧИТЕЉИЦА: (задивљено) Ово је најљепши цвијет који сам икад видјела! Не због боје и мириса, него због вас.

СВИ УГЛАС: Пријатељство је као цвијет – расте ако га његујеш!

Теодора Јокановић, VI₂
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

Јесен

Лишће пада, вјетар шушти.
Сунце кроз гране благо пршти.
Дјеца се смију, трче по стази,
јесен стиже у бојама разним.

Јабукe зреле маме нас свуд,
мирис колача шири се ко луд.

Понекад киша низ прозор лије
док топли чај руке ми грије.

Вјетар носи мирис лишћа златна,
Јесен узела кист и комад платна.
Свијет је тих, дође и мир,
грли нас златни јесењи оквир.

Теодора Јокановић, VII₂
ЈУ ОШ „Петар Кочић” Нова Топола

III

Збирка есеја насталих на радионицама Креативног
писања 2025.

Радионицу водио: Иван Јевђовић

Како алтер-его може угрозити аутентичност личног идентитета?

Под појмом алтер-ега („другог ја“) подразумијевамо различите личности или улоге које особа преузима, а које су одвојене од њеног стварног идентитета. Алтер-его је наша немогућност да прихватимо себе и да направимо јасну дистинкцију између себе и свијета. Но, управо зато, он може бити свјетионик за пролазак кроз унутрашњи мрак у којем лежи много неискориштене енергије, креативности, потенцијала. Мрак из којег се свјесним напором изњедрава истинитост сопственог ја.

Алтер-его као друштвена парадигма

Формирање алтер-ега можемо схватити као механизам адаптације на услове средине, тј. друштва. У човјековој биологији постоји изразита потреба за сигурношћу и емоционалном повезаношћу са заједницом. У прошлости, то је значило опстанак егзистенције, а и данас је неопходан чинилац здравог и смисаоног живота, првенствено у психолошком смислу. Бити стран за појединца јесте симболичка смрт. Тако, желећи да будемо дио заједнице, престајемо бити оно што заиста јесмо.

У јунговској аналитичкој психологији овај механизам био би сродан појму „персоне“ или „компромису између друштва и индивидуе у циљу бивања онога што друштво претпоставља да индивидуа треба да буде.“⁴ Не оно што јесмо у реалности, него она личност коју смо подсвјесно креирали. Послије смо повјеровали да смо то стварно ми, или су пак други тако мислили. Како апсолутна аутентичност није могућа јер би угрозила начин функционисања људске заједнице и довела у питање све њене вриједности, персоне је нужан аспект свих нас. Међутим, човјек се често исувише или у потпуности поистовјећује са оним ја које приказује друштву, несвјесним и наметнутим.

Млади људи обично потцјењују своју снагу и могућност да изаберу животни пут који ће их водити ка самооткривењу. Као таква особа, можемо бити успјешни на разним пољима, али не можемо створити нешто ново. Можемо имати пријатеље, али се никада не

⁴ Bolea, Stefan(2016), *The Persona and the Shadow in Analytic Psychology and Existential Philosophy*, Cluj-Napoca: Faculty of Letters

можемо у потпуности предати том односу. Можемо познавати мноштво језика, а никада не осјетити истинско разумијевање. Ни ми сами у том случају не знамо шта нам је потребно. Када услови у средини нису идеални за рзвитак наше аутентичности, постајемо фрустрирани препрекама што се јављају на том путу. Тада стварање алтер-ега може бити и својеврсна компензација за нежељена искуства или услове под којима смо одрастали. Подсвјесна жеља за осветом друштву које нам није дозволило да будемо оно што јесмо, која, напослјетку, звршава у самоуништењу.

Тако у роману „Дервиш и смрт”, који већ својим насловом апострофира ову тему, главни јунак започиње запис о себи:

„Четрдесет ми је година, ружно доба: човјек је још млад да би имао жеља, а већ стар да их остварује. Тада се у свакоме гасе немири, да би постао јак навиком и стеченом сигурношћу у немоћ што долази. А ја тек чиним оно што је требало учинити давно, у бујном цвјетању тијела, кад су сви безбројни путеви добри, а све заблуде корисне колико и истине. Штета што немам десет година више па би ме старост чувала од побуна, или десет година мање па би ми било свеједно. Јер тридесет година је младост, то сад мислим, кад сам се неповратно удаљио од ње, младост која се ничега не боји, па ни себе.”⁵

Нурудин се у потпуности поистовијетио са својим позивом, те промашио љубав и срећу у животу и потиснуо младалачку потребу за истином. Изгубио је све оно што га чини живим и постао форма без суштине. Међутим, тренутак спознаје је дошао исувише касно, када није било могуће поћи другим путем. Доба јунакове спознаје јасно показује читаоцу колико је одлука да се подреди свом алтер-егу погубна за његов развој.

Tat twam asi⁶

„Све што је дубоко воли маске.”

-Ниче

Ипак, алтер-ега нам може послужити и као путоказ ка проналаску истинског ја. Удаљавање од самога себе или слике о себи

⁵ Selimović, Meša(2021), *Romani*, Beograd: Vulkan

⁶ Једна од изрека ведантске философије која у преводу значи „то ти јеси” и означава повезаност индивидуалног бивства(атман) са универзалним битком(браман).

не мора имати искључиво негативну конотацију. Свако од нас је непрестано на граници онога што јесте и онога што може бити. Да бисмо спознали шта значи бити аутентичан, неопходно је да прихватимо себе. Оно што јесмо заиста је дубоко потиснуто у нама, а најјасније се уочава у манифестацијама несвјесног, попут снова и умјетничког стварања.

„Сјенка”⁷, као друга страна персоне, јесте појам који означава суштину личности која је инфериорна у односу на идеал нашег ја. Укратко, то је све оно што не желимо знати о себи. Стога, друштву показујемо горепоменућу персону, а сјенку настојимо скрити. Упркос немогућности да наше истинске тежње помиримо са свим моралним кодексима, у њима увијек лежи неизмјеран стваралачки потенцијал. Одатле управо и потреба за стварањем: артикулисање сопствених и људских искустава и доживљај цјеловитости сопственог бића.

У том смислу, умјетност је од изузетног значаја, како за оног ко је ствара, тако и за оног ко је доживљава. Поистовјеђивање са јунаком неког књижевног или уопште умјетничког дјела омогућава нам да интегришемо сјенку као равноправан дио личности. Садржај сјенке нису само наша непријатна, трауматска искуства, него и искуства наших предака, па и читавог људског рода. Тада је истовремена коезистенција више наших личности заправо одрз омнипотентности и непоновљивости сваког бића на планети, а тиме и богатства постојања. Супротно мишљењу конзумеристичке популације која жуди за умјетношћу која тјешу, уљуљује, прашта - оваква умјетност продубљује рану рођења. Искуства која тиме стичемо нас повезују са читавим човјечанством, а њих најдјелотворније дијелимо помоћу умјетности.

Велики писци обично за свог вијека створе бар један лик којем придају, дјелимично или у потпуности, особине сопствене личности. Ова појава постаје нарочито очигледна у савременој књижевности и популарности аутофикције. Овакав однос према јунаку дјела проблематизује нобеловка Ани Ерно у свом роману „Сећање на девојку”. Ауторка се у њему враћа у далеку 1958. Годину и у своје прво

⁷ Bolea, Stefan(2016), *The Persona and the Shadow in Analytic Psychology and Existential Philosophy*, Cluj-Napoca: Faculty of Letters

сексуално искуство - заправо трауму која ће је прогањати до позних година живота.

„Што више буљим у девојку на фотографији, више ми се чини да она гледа мене. Та девојка, да ли је она ја? Да ли сам ја она? Да бих ја била она, требало би да будем у стању да решим један проблем из физике и квадратну једначину прочитам цео роман који убацују у женски магазин Пријатне вечери сањам о томе да коначно и ја одем на жур будем за то да Алжир остане француски осећам како ме сиве мајчине очи свуда прате још нисам читала Симон де Бовоар ни Пруста ни Вирџинију Вулф ни итд.”⁸

Из жеље да артикулише ово искуство након педесет година, пред близином смрти, списатељица поново актуелизује своје друго, потиснуто ја. Тако се из онога што је потискивано, а чини аутентичан дио нас самих, рађа потреба за стварањем од које нема користи само пјединац, него и заједница. Ернова каже да не подноси „болност форме”, али да осјећа неиздрживу потребу да исприча причу онда када је она неопходна - када ни једна наука не може пренијети суштину искуства.

На тај начин алтер-его нам може помоћи да превазиђемо непроживљен искуства, страхове и трауме. Заправо, све оно што чини „мрак постојања”.

У зависности од тога како и на који начин освијестимо наш алтер-его, он може имати два контрастна значења. У првом, гдје представља одговор на стимулансе из околине, он је одраз наше слабости и немогућности да се изборимо са околностима у којима се налазимо. Са собом и са свијетом у себи. У другом, он ојачава нашу снагу и открива нам неслућене потенцијале наше личности, који у њему добијају простор и одобрење да се испоље.

Невена Љубоја

⁸ Ерно, Ани(2023), *Сећање на девојку*, Београд: Штрик, 2023; превела с француског Јелена Стакић

Како причање прича утиче на наше страхове?

Страх је једна од примарних, урођених емоција сваког људског бића која се јавља усљед очекивања стварне или замишљене опасности. Некада је човјеку служио у сврху преживљавања, док данас представља једну од главних карактеристика савременог доба. Страх је плод наших пријашњих искустава, искустава наших предака, политичких идеологија, културних образаца, а врло често и маште. У основи сваког страха је прича која је биолошким процесима једном уткана у наш нервни систем. У ту причу смо склони толико да повјерујемо да постаје извор нашег понашања и односа према животу. Све што треба да учинимо да бисмо се ослободили јесте – да испричамо нову причу.

1. Страх је основа људскости

Све емоционалне промјене имају биолошки смисао у нашем организму јер представљају његову припрему за веће напоре и одбрану, али и спремност на борбу за живот. На примјер – интензивна емоција попут страха пропраћена је убрзаним дисањем чија сврха је довођење кисеоника, те убрзано стварање енергије. То је одговор нашег тијела на стимулансе из околине које ћемо настојати избјећи у будућности. Живот без страха је незамислив, он је урођени рефлекс борбе за живот.

Свако искуство може да изазове страх у нама, што значи да страх као такав не постоји – он је наш доживљај онога што проживљавамо. У формирању страхова у мозгу највише учествује амигдала која ће регистровати специфичан стимулус и у односу на њега промијенити везу међу неуронима. На тај начин настаје енграм, тј. физички траг меморије у мозгу. Међутим, критичка, рационална компонента, за коју је у људском мозгу задужен префронтални кортекс, нам дозвољава да превазилазимо страх као рефлексну реакцију тијела. Људскост управо то и јесте – превазилажење тјелесних инстинката.

Савремена неуронаука сматра да је кључ за превазилажење страха - причање прича. Потребно је да оно искуство које лежи у основи страха замијенимо новим, тј. да промијенимо наратив. Потребно је створити причу са кључним детаљима која ће вјерно осликати наше искуство и бити спреман на то да ће физиолошки одговор тијела бити изузетно буран. С временом, тијело ће у току

поновног причања постајати мирније. Све док нам једног дана наша прича не постане досадна.

2. Између стварности и маште

*Ја знам да је то бесмислено, али се плашим страха.*⁹

Но, приче су бескрајне, као и страхови. Поред тога што човјек никада неће престати да се плаши и да прича приче, између ових двију појава постоји значајна повезница – обје могу бити измишљене. У којем год тренутку да настану, и страхови и приче се увијек тичу прошлости. Зато већину својих страхова стичемо у дјетињству, када је машта најживља. Да би постао ревностан члан друштвене заједнице, човјек одбацује дијете у себи. Оно наставља да се плаши мрака, али овог пута у тијелу одраслог бића.

Илустративни примјери за ове тврдње налазе се у Андрићевој приповијетки „Кула”, али и у роману „Проклета авлија”. У њима је важно уочити како просторно-временске одреднице бивају измијењене посредством њиховог психичког доживљавања.

На самом почетку приповијетке „Кула” налази се намјена и опис објекта из наслова: *Kulom su dečaci zvali staru tursku barutanu, sazidanu nekad u vlažnoj udolini na kraj varoši. U to vreme ona je bila već odavno napuštena, sva u ruševinama, zarasla spolja i iznutra u šiprag i korov. Okrugla građevina bila je opasana dvostrukim kamenim zidom... Ostala je samo još pokoja hrastova greda, užljebljena u same zidove koji su sačinjavali dva koncentrična kruga.*¹⁰ Из њега видимо да кула, коју дјечак иначе види као синоним за дјетињство и игру, представља значајни остатак неког другог(у овом случају турског) времена, па и није чудно то што се дјеца баш у овом простору играју рата. Она је давно напуштена, што значи да временом стиче другу намјену. Истовремено је и постојана и непостојана – рушевина која још увијек некако одолијева времену. То чини помоћу преосталих храстових греда које имају посебно мјесто у Андрићевом дјелу и словенској митологији као предмет који носи казну за онога ко прекрши неписана правила. Кула

⁹ Ognjenović, Vesna, Nešić, Budimir(1979), *Pozdravi nekog*, Gradina

¹⁰ Andrić, Ivo(1963), *Deca*, Zagreb: Mladost, Beograd: Prosveta

има кружни тлоцрт због чега се дјечаку чини да из ње нема излаза. Ипак, она за њега представља улаз у други, стварнији свијет у којем његова машта и најдубље жеље имају превласт над стварношћу. Заправо, бескрајно непознато у нама и свијету око нас, које нас привлачи и, истовремено, одбија.

Једног дана се Лазар одважио да кулу посјети сам, након што је у једној од игара искусио никад стварнију слику о томе шта је рат. Непријатељски „играч” га је од мрака и уплашености стварно ударао, што ће заувјек Лазару измијенити поглед на кулу. Тако ће слједећи догађај бити мотивисан претходним искуством, прошлошћу и самоћом.

*Ni sablje ni barjaka, ni drugova oko njega, ni stvarnog „neprijatelja” pred njim, samo tama, zidovi i teskoba, zadah svakojakog izmeta, truleži i vlage, i - strah, bezrazložni, svemoćni strah, koji ga zasipa hladnom jezom po leđima.*¹¹ – први самостални долазак у кулу нам показује да страх врло често није утемељен у стварности, него у нама. У том тренутку њему се чинило „да је већ одавно далеко од свега што му је блиско и познато” као и да ће од страха засигурно умријети. Један тренутак одједном је захватио читаву вјечност. Као што дјетињство, па и страхови које оно доноси, у односу на трајање живота јесте само једна његова етапа којом смо заувјек обиљежени.

Лазар након непријатног догађаја одлучује да се не опроба у таквом чему више никада, али, још важније, ни да икада икоме исприча шта се догодило. Одлучује да његова прича заувјек остане у њему троструким негирањем: *Никад, ником, ништа!* Иако нисмо сигурни ко изговара посљедње три ријечи у овом пасусу, напосљетку приповијетке сазнајемо да је кула Лазаревог дјетињства одавно сравњена са земљом. Ипак, каже се да му покаткад неки од ових призора искрсну у свијест, у сну, музици или у сред бијела дана. Онда када се чини да је сасвим побјегао из куле, а из ње без причања, у ствари, нема излаза.

3. Страх од причања

Лазарев страх од приповијетања може се повезати са великим дијелом Андрићевог стваралаштва кроз једну од централних, опсесивних тема - страх од непромишљеног говора. Критичар Петар

¹¹ Исто, стр.14

Џацић у својој књизи „О проклетој авлији” овај феномен назива вербофобијом, поглавито од ријечи интимнијег карактера. У човјечанству од вајкада постоји свијест о љековитој моћи приче, али и о опасности која из ње вријеба, поготово када је везана за нас лично.

*И набрајао је шта се све пита; а питао се свашта. При том се базирао око себе бојажљиво, али није престајао да говори. „Ова његова говорљивост и довела га је овамо”, мислио је фра Петар у себи...*¹²

Из овог одломка види се фра Петров доживљај Хаима као човјека чија је трагичка кривица управо говорљивост. Својим говором тијела Хаим и сам показује свјесност о проблематици чина причања и тема о којима прича, али ипак наставља. Он је човјек опсједнут причањем и сазнањем који на тај начин скреће пажњу са својих патњи. Зато је он чудан и помало ишчашен, за разлику од фра Петра који проналази равнотежу и одмјереност. Ипак, у тој његовој наизлед отворености и благи крије се страх од отварања, показивња свијету управо због свјесности да ријеч која је изговорена никада нема само једно значење.

Са друге стране, Ћамилова трагика не лежи само у томе што се готово у потпуности поистовијетио са легендом о Џем-султану, него у томе што је јавно рекао *ја сам то*. За фра Петра он је уман младић чији живот је дјелимично посљедица наслѣдног гријеха којег носи, а дјелимично претјераног излагања јавности. За валију представља потенцијалну опасност јер у легенди о Џем-султану види много сличности са савременим политичким режимом. Хаим пак сматра да, ако је жив, младић борави у Тимархани гдје одводе душевно обољеле. Тамо се његова прича о себи као о наслѣднику пријестола доживљава као и „безопасна болесничка маштања на која се нико не осврће”. Његова прича никада нема само једно значење.

*Ви знате да реч ни кад је у најдубљој шуми изговорена не остаје на месту, а поготову кад се напише или чак другима каже, као што сте ви по Смирни писали и говорили.*¹³

Овим ријечима једног од Ћамилових ислѣдника *непромишљен говор*, а то ће рећи искрен, спонтан, постаје једно од најмоћнијих

¹² Андрић, Иво(1963), *Проклета авлија*, Београд: Просвета, стр. 55

¹³ Андрић, Иво(1963), *Проклета авлија*, Београд: Просвета

средстава насиља (Цацић, 1992). Говор нас чини рањивима, исувише нас огољева пред другима. Страх од причања је страх од тога да други виде нас и нашу суштину, страх да попримамо обличје свога ја од којег можда никада нећемо моћи да се отргнемо.

Страхови су неопходни пратиоци живота, а у њему могу бити ограничавајући или ослобађајући фактор. Они су нека врста унутрашње задатости коју не можемо да испунимо сами, без присуства и помоћи других људи. Све то је једино могуће ако одлучимо да испричамо другу причу о ономе што нам се догодило. Кључно јесте да се та прича темељи на стварном искуству из живота и да не служи подржавању наших страхова. Говор је средство избављења из *куле* или *авлије*, али и пречица за улазак.

Невена Љубоја

Како алтер-его може угрозити аутентичност личног идентитета?

Друго ти, идеална, друштвено прихватљива слика тебе коју ћеш излагати свим нападима док се ти кријеш и бјежиш од других и од себе. Колико год човјек био социјално биће, највеће му задају баш односи с другима. Стварајући тај алтер-его, проблем привидно постаје мањи, али ниси свјестан какве посљедице носи са собом.

Толико дуго се правиш да те није брига за прошлост и за оне тренутке по којима те памте. Безболније је бити нешто што ниси, да би избјегао непријатности које не можеш поднијети. Ниси ти Иван Карамазов па да се правиш московским господином док у теби кипи очева сладострасна крв. Признајем, чак и имаш сличности с њим, и тај твој маскенбал пружа ти склониште. Не примјећујеш да из дана у дан фикција прелази у стварност, а ти молиш за помоћ јер све више нестајеш у сопственој сјени.

Сјећаш се добро тога дана када је свијет који си изградио постао тамница. Тада још ниси могао схватити како је могуће да су ти поново нашли слабу тачку када си мислио да је више немаш. Он те издао, твоја творевина је престала да ти служи и ти си поново остао без свјетла. Освјешћење увијек буде најтеже. Гледај Карамазова, који је, схвативши колико је мрзио своју крв, убиједио себе да је можда заиста он убио оца. Његово право ја се показало као демон у ћошку собе, говорећи истине које су га натјерале да полуди. Идентитет му је изгубио сврху и остала је само љуштура која мора да се бори с гласовима који су се годинама крили. Наравно, неће код тебе илузије бити тих размјера, али чуо си и ти демона те ноћи, сјећаш се?

Прихватање себе самих, који нису ни близу савршенства, изискује право сецирање душе и сјећања. На теби је да ли ћеш одбацити бездушне скице које поносно показујеш другима, или ћеш сачекати да изгубиш све што је чинило тебе. Да ли ћеш мрзити рођеног оца јер знаш да си му од свих ти најсличнији, а највише желиш побјећи од

тога? Разговарај с демоном, припитоми га, то си прави ти, заробљеник који вапи за слободом.

Да ли можеш мирно поднијети пресуду која је намијењена другом човјеку? Не можеш, то ниси ти, нити си икад био тај обрис једне уобразиље. Чуо си онај глас из ћошка – испод маске се не види да плачеш, а твоје сузе би сутра биле пјесма.

Марија Прерад

Mine, okovi, brane i crvi

Alter-ego je vlastita slika koju u datom trenutku namjerno ili slučajno čovjek odluči da prikaže svijetu, uvjeren da je istinita. U svakom od nas postoji nepregledna galerija takvih slika sebe, koje nas podjednako usmjeravaju i skreću sa puta. Tragajući za autentičnim ja, pojedinac ne zna koji od oblika da sluša i da mu vjeruje, i postepeno postaje sve zbunjeniji i nesigurniji.

Marija, sedmogodišnja djevojčica, nije imala nekoga da joj bude podrška u prvim susretima sa kritikama i osudama okoline. Ona razvija alter-ego savršene učenice kao odbrambeni mehanizam od neprijatnih iskustava u životu. Udaljava sebe od kreativnih ekspresija plašeći se nerazumijevanja, a svoju vrijednost počinje da gradi na ocjenama sa oznakom „odlično”. Iako ovaj alter-ego može na prvi pogled da prevari i učini se koristan za Mariju, štoviše poželjan, on sa sobom vuče isprepletenu mrežu štetnih posljedica. Marija postaje svoj najstroži roditelj i nikad-zadovoljni kritičar, preplašena da napravi bilo koju grešku, ne zna za dovoljno dobro, već samo za odlično. Paradoksalno, okolina je vrednuje kao izvanredno disciplinovanu i vrijednu djevojčicu i nesvjesno se sve više isključuje iz njenog života, ostavljajući je samu u tom sistemu. Akademski pritisak se vremenom prelijeva i na ostale segmente njenog života, pretvarajući ih u minska polja. Što se više čini drugima da joj je život sređen, praznina od nezadovoljstva i nesigurnosti biva sve veća. Sedmogodišnja Marija nije htjela da pogoršava napetu atmosferu u porodičnoj kući i podsvjesno je na sebe stavila okove savršenstva, vjerujući da će na taj način ostale osloboditi dodatne brige.

Jednog dana, sedamnaestogodišnja Marija zatiče sebe tužnu i usamljenu na krevetu svoje sobe, četvrtkom u pola pet, jer ne može da se sjeti ko je bila Marija prije te odluke, koji su joj bili afiniteti i kakvu je imala snagu i vjeru u sebe i bez te etikete „odlično”.

U međuvremenu, život svakako nastavlja da teče i da nosi sa sobom neminovni trenutak preloma. Postavlja individuu na među na kojoj nema dobre i loše strane, a ona za koju se osoba odluči je u korelaciji sa njenim iskrenim željama i prioritetima. Kada ličnost poput Marije shvati da se našla u takvom položaju, ona gubi tlo i dovodi sebe do ludila. Uzrok je jasan, sintetička tvorevina, alter-ego, nagriza ljudsku dušu i čovjek postepeno gubi sposobnost osluškivanja vlastite intuicije. Marija predugo

ostaje u odnosima iz kojih ne zna kako da se povuče, ne može da izabere fakultet koji bi studirala. Njena neodlučnost kao posljedica nepoznavanja sebe je kulminirala i mjesecima joj jedno pitanje ne da mira. Dani joj prolaze u neiscrpnom koptanju po forumima, traženju ispravne odluke u razgovoru sa drugima, bacanju novčića, višesatnim monolozima i gatanju iz šolje. Primjećuje povećanu količinu kose ispod radnog stola, nesvjesno iščupanu znojnim prstima, srce joj ne lupa brže, ali svaki impuls osjeća jače, izmiješanim sa prividnom mučninom. Hiljadu ideja, razrađenih do najsitnijih detalja, a nijedna ona u koju je sigurna, da podigne bijelu zastavu i zaustavi bitku u glavi. Ona prvi put shvata da ne zna ko je i šta njena duša želi, samo zna šta god da izabere, biće dobra u tome.

Alter-ego nije ostavljao prostora za izbor, njena energija se nemilosrdno trošila podjednako za stvari koje je i voljela i koje nije. Mislila je da postupa ispravno trudeći se da ostane dostojna uspjeha na koji su svi, uključujući i nju navikli i da na taj način drži sve pod kontrolom. Sad je svjesna zamke koju je sama sebi postavila, nagazila je na minu i ne može da se pomjeri. Interesantno je što i ostali vršnjaci prolaze kroz ista preispitivanja u vezi sa ličnom orijentacijom, ali samo Mariju dovodi do ludila mogućnost da pogriješi u izboru i pokaje se. Njeni izvori energije su presušili, ne može dvije biljke da zalijeva crijevom iz koga voda umorno i sporo kaplje, ona nema prostora za napore bez rezultata. Duboko u sebi ona strahuje od rizika da će nastaviti da vene za nešto što će svakako propasti, ne shvatajući da tako ona propada u svakom scenariju.

Danas, se Marija svakodnevno trudi da probija branu napravljenu od betona perfekcionizma i pušta vodu da protiče snažnije, brže i slobodnije. Crijevo nije bilo prazno jer vode nema, već jer je njen put bio blokiran. Međutim, brana je duboko postavljena, alter-ego i njena autentičnost plivaju zajedno u rijeci koja nadolazi. Mariju svi već uveliko poznaju kao "Maki koja uvijek mora da bude u kontroli" i koja se teško prilagođava promjenama plana, "Mare koja odradi sve zadatke vrhunski i na vrijeme", ali je često nedostupna, "Maju koja ne može da odluči nikad šta joj se jede" i da za nju ne važi "dva puta mjeri, jednom sijeci", već se zna da se kod nje mjeri bar dvadeset i dva puta. Marija jeste komplikovana, ali njeni prijatelji je vole takvu kakva jeste, pa su povrh svega uz nju. Međutim ona, Marija, sebe ne voli takvu kakva nije. Ona pravi nove alter-ego profile od različitih verzija sebe koje isprobava, u nadi da će u nekom uspjeti da povрати sluh za glas duše koji je davno stavljen po strani. Plaši se da će jednog dana zateći sebe izglednjelu ispod smokvinog drveta, nesposobnu da odluči koju

smokvu da ubere, a želeći ih sve. Ipak, Marija vjeruje da postoji izlaz iz gušćeg vrtloga identiteta koje prodaje i sebi i drugima. Hrabro, iako poljuljano, korača kroz svijet, pazeći da crvi neodlučnosti ne pojedu sve plodove s drveta koje zalijeva.

Bježeći od nesigurnosti i ružnih iskustava čovjek propada sve dublje, dok ne dotakne dno i shvati da je izgubio sebe u procesu skrivanja od bola. Marija će ostatak života provesti u skidanju naslaga mulja koji je pokupila u padu, svađaće se sa svojim alter-egom, skakati sa ideje na ideju, ležati zamrznuta u prostoru i vremenu i iznad svega nastojaće voljeti sebe, koju god sliku tog dana okačila na zid svoje spoljašnosti. Na kraju ipak postoji ta jedna odluka koju je Marija sa sigurnošću i bez predomišljanja uspjela donijeti. Neće dozvoliti da se njeno dijete izgubi kao ona. Biće tu da pita i sluša: “Kako si?”.

Doris Šmulja

Smrt

Kada imaš deset godina i umre tvoj praded, prvi put je opipavaš. Tu je, shvataš joj definiciju, ali ne razumiješ je. Tvoj mozak se na neki sebičan način ni ne trudi da je u potpunosti razumije, nije mu blisko, pa on je zaboga tek počeo da živi i razvija klupko tvojih misli, ideja i planova, ne zna on šta je to kad se to klupko prekine.

Nije da nisi tužna i nije da ne plačeš, ali te suze ti sole lice jer si uvijek plakala kad je i mama plakala, a tih dana ona je baš snažno i često plakala. Tebi je jasno da dida (uvijek smo ga zvali dida, praded nam je bilo previše hladno) više neće moći da prošeta sa tobom do Vidikovca na Paprikovcu i ponudi ti jedan kavabon, neće moći da provjeri da li si ispravno napisala sve brojeve do sto i uči te sabiranju, ali opet nisi ti baš tužna zbog toga. Ti ne shvataš da to uistinu neće više moći nikad da se desi, jer ti ne znaš ni šta znači „više nikad”. Ne znaš šta znači zauvijek, pojam vječnosti, dužine života, „danas jesi, sutra nisi”, ti si dijete koje samo zna za sadašnji trenutak. A sada majka plače. Njena duša je ispunjena tugom koju ti upijaš svakim svojim čulom i tjera te na plač. I to prođe.

Kada imaš četrnaest godina i u pubertetu si, ona se vraća i ne da ti mira. Nisi je pozvala, ali ona je tu u vrtlogu sa ostalih trideset sedam egzistencijalnih pitanja koje te muče svakodnevno. Zatvorena si u sebe, pitaš se svaki dan zašto nedužna djeca stradaju i zašto se ne bavimo više time, kao da si prva i jedina na svijetu koju to jede iznutra. Ego je čudo. Ne vidiš svrhu postojanja, sve ti je jedno i samo tih par sati kad si sa prijateljima uspiješ da zaboraviš na mračne slike. Ali već dok stavljaš slušalice poslije pozdrava, one zajedno sa njima ulaze u tvoju glavu. Osmijeh se briše i osjećaš kako ti tijelo teže diše. Ne vidiš izlaz agoniji postojanja, naročito nepravednog bola i tuge koji poplavljuju svijet. Razmišljaš o mogućnosti svoje smrti, kako bi ko reagovao kad bi čuo, ko bi se pojavio na sahrani, da li bi ljudima bilo teško, kako bi nastavili da žive poslije i niz drugih uspavanki za laku noć. I to prođe.

Kada imaš osamnaest godina i treća si godina srednje škole, ona ni ne kuca na vrata već se samo ušunja preko noći, bez najave. Ona te posmatra kako si zaboravio na nju, kako ni ne pomišljaš na nju, kako si zaronjena u društvu, školi, kursevima, treninzima, izlascima, površnim brigama. I onda ti se prabaka razboli. I onda shvatiš da nisi bila kod nje da je vidiš već mjesec dana, jer si učila i nisi stizala od drugih „obaveza”. I onda sljedeći

put kad si je vidjela već je ležala u krevetu i samo si se nadala da ono kad ti se osmjehnula i mučno podigla ruku da ti mahne, da te je zaista prepoznala i da joj to znači. Pogledala si smrt u oči, vidjela si je u polusnu u kome se prabaka nalazila i znala si da pleše sa njom po ivici. Znala si da nema nazad i da je kasno. Osjetila si opet onaj osjećaj kao kad si imala četrnaest godina. Otrovanje kavanja i grižnje savjesti se raširio po tebi. Plakala si. Nedostajće ti njene slatke krofne, slanina sa kojom se sladila poslije svakog jela, udrobljen hljeb u mlijeku kojem te naučila, osmijeh i namig kad je zezala baku i mamu, priglavci koje je plela, njene mršave ruke koje su i u devedeset drugoj godini života znale jako da zagrlje. Ali plakala si jer ti je krivo. Jer znaš da si pogriješila i daješ zavjet da ti se tako nešto više neće ponoviti. Obecavaš da ćeš svjesno birati vrijeme da posjećuješ, čuvaš i brineš se za one od kojih ti je krv potekla. Strah sije klicu u tebi, ali daje ti priliku za bolje sutra. I to prođe.

Sada imaš dvadeset dve godine i ona je kao ljepilo poslije časa likovnog. Stalno se boriš sa njom i pokušavaš da je skineš ali svaki put kad se uhvatiš za nešto, osjećaš je pod jagodicama. Baka je umrla prošle godine, kao da je juče i danas i sutra i prekosutra. Nije da plačeš svaki dan kao što si tada u aprilu, ali svaki dan ti prođe kroz glavu. Ovaj put ne osjećaš krivicu, ovaj put imaš mnogo lijepih uspomena. Ovaj put si bila tu, i posjećivala i sjedila satima i zvala na telefon. Zato je tako čudno i prazno da je samo nestalo. Kako pišem ovo, jezik mi je sve prostiji i bez pretjeranog udjela umjetničkog jer mu ovdje nije mjesto. U glavi mi odzvanja praznina, misli i rečenice nestaju, mozak ne želi da razmišlja i piše o ovome, ne želi da se podsjeća da je stvarnost. Ti se još u neku čudnu ruku nadaš da će doći dan kad više neće ovo biti stvarnost i kad ćeš moći otvoriti ta vrata i vidjeti nju, u njenom sivom duks-prsluku kako užurbano ide prema vratima da te dočeka. Kako će te pozvati da joj dođeš na ručak, a najljepše palačinke će po nepisanom pravilu čekati kao dezert. Želiš da ti može još jednom ponuditi čokoladicu da poneseš kući, samo da je ovaj put ti ne odbiješ jer si „na dijeti“. Želiš da joj možeš još jednom leći glavom u krilo da te izmasira, njenim nježno hrapavim rukama. Želiš da možeš opet slušati priče koje je već šest puta pričala, i gledati je kako se žmireći prisjeća svoje mladosti. Želiš da te samo još jednom povuče ka dolje, bliže njenoj glavi da te izljubi. Želiš da još jednom igraš karte sa njom i da na prevaru pobijedi dedu, a onda da mu ljubomorno prebacuje za neku izmišljenu komšinicu iz šale. Želiš da još jednom dobije na poklon neku glupost koja joj ne treba, ali su je prodavci preko telefona ubijedili da je super. Želiš da još jednom vidiš kako je moguće s ljubavlju gledati svog jednog i jedinog

muža i poslije šezdeset godina braka. Želiš još jednom da čuješ kako uživa u macama i cukama i kako voli život i živi ga i doživljala iznova i iznova kao i ti.

I nje sad nema. Nema puno ljudi. Zadnjih godinu dana svašta se izdešavalo. Kao da je svijet ušao u onaj mračni tunel o kome svi pričaju, na čijem kraju je svjetlo. Samo se nešto malo odužio taj tunel. Mislim da ipak nije morao biti ovako mračan, ali šta ja znam, nisam ni četvrt vijeka na tom istom svijetu kojem sudim. Mnogi su stradali i nepravedno otišli. U tebi kulminiraju sve misli o smrti koje si do sada imala. Bole te stradanja drugih i zločini koji su učinjeni. Boli te bol i tvog i tuđeg naroda. Srce ti lupa pri svakom čudnijem pozivu mame ili tate, uvijek misao ode na ono najgore. Strah te i tvoje smrti. Osjećaj nemoći i izgubljenosti iz četrnaeste godine se opet razmnožava. Sjeme straha iz osamnaeste je uveliko učvrstilo korijenje i rascvjetalo. A ti čekaš to svjetlo, i taman kad pomisliš da je na vidiku, shvataš da su to ipak samo farovi drugog prolaznika. Ali i ti farovi, i ta takozvana lažna svjetlost pruža neku utjehu. Nisi sama. I taj neko isto ganja tu svjetlost, i ti si njemu pružio sekund olakšanja. Jednom ću moći i da na kraj ovoga dodam „I to prođe”, a do tada prolazi.

Doris Šmulja